

**РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

Остапйовська Ірина Ігорівна

кандидат педагогічних наук,

Східноєвропейський національний університет

імені Лесі Українки, м. Луцьк

Постановка проблеми. Для того, щоб бути справжнім професіоналом та кваліфіковано виконувати свою роботу вчитель повинен володіти сучасними технологіями навчання, бути ґрунтовно ознайомленим із напрацюваннями педагогів, уміти результативно поєднувати найкращі досягнення минулого із реаліями сьогодення.

Великий внесок у формування сучасної педагогіки зробив Василь Олександрович Сухомлинський. Його ідеї створили базис для формування школи нового типу: навчального закладу орієнтованого на формування гармонійно всесторонньо розвиненої особистості, виховання справжнього громадянина. Проте, глобальна урбанізація, пришвидшення сучасного темпу життя, збільшення інформаційних потоків, вимагають від освітян пошуку нових засобів ефективного втілення напрацювань великого педагога. Значним потенціалом для вирішення даного питання володіють технології навчання, котрі базуються на останніх досягненнях комп'ютерної науки та техніки – сучасні інформаційні технології навчання (СІТН). Їх кваліфіковане використання дозволяє ефективно втілити найкращі надбання педагогічної науки, зокрема результати праці В. Сухомлинського, в умовах сьогодення.

Аналіз досліджень і публікацій. Численні науковці займались дослідженням педагогічної спадщини Василя Сухомлинського. Так, управлінську діяльність аналізували М. Антонець, О. Савченко; проблематика виховання та формування світогляду школярів знайшла відображення у наукових працях Р. Арцишевського, М. Сметанського, О. Сухомлинської; дидактичні аспекти досліджували Н. Бібік, В. Деркач, І. Прокопенко. Значну

увагу в останні часи було приділено також дослідженню СІТН. Одним із засновників комп'ютеризації вітчизняної освіти прийнято вважати А. Єршова його дослідження знайшли продовження у роботах М. Жалдака та В. Кременя; дидактичні проблеми розглядали Н. Морзе, Т. Проценко, О. Рибалко, І. Роберт; основоположником принципу «комп'ютерних навчальних середовищ», на яких функціонують більшість сучасних дидактичних комп'ютерних програм є С. Пейперт; розробкам методичних основ використання СІТН в освіті, і початковій школі зокрема, присвячені праці О. Коршунової, Н. Олефіренко, Й. Рівкінда.

Метою даної статті є аналіз можливостей СІТН (зокрема мультимедійних технологій) для ефективного використання педагогічного доробку В. Сухомлинського у сучасній школі. Для досягнення поставленої мети нами вирішено такі завдання: 1) детально досліджено різноманітні аспекти використання мультимедійних технологій у навчально-виховному процесі; 2) проаналізовано творчий доробок ученого та дослідження присвячені великому педагогу; 3) обґрунтовано доцільність та ефективність використання СІТН для реалізації педагогічних розробок Василя Олександровича Сухомлинського.

Виклад основного матеріалу. У контексті проблеми дослідження слід зазначити, що як і будь-яка інша праця навчання та виховання людини є професією. Проте, вона має цілу низку унікальних особливостей. Серед них можна виділити наступні:

1) педагог працює із людиною. Від його компетентності та професійності значною мірою залежить те, які особистісні якості, уміння, світоглядні переконання будуть сформовані, яке місце посідатиме майбутній громадянин у суспільстві;

2) кінцевий результат можна буде у повній мірі оцінити тільки через досить тривалий час. Учитель повинен володіти значними аналітичними і прогностичними здібностями. Це дозволить підібрати відповідні для кожного учня методики, щоб подати йому знання та розвинути уміння, які забезпечать максимальну самореалізацію у дорослому житті;

3) дитина постійно знаходиться під впливом великої кількості різноманітних зовнішніх факторів: сім'ї, друзів, релігійних громад, дитячих та молодіжних громадських організацій, засобів масової інформації, Інтернету тощо. Таким чином одним із важливих завдань учителя є зрівноваження та своєрідне «фільтрування» цих впливів, вибір корисних і відсіювання шкідливих. Майстерність педагога полягає не у тому, щоб тоталітарними методами припинити дію негативних факторів, а у тому, щоб прищепити дитині здатність самостійно оцінювати результати перебування під впливом того чи іншого об'єкта і самостійно регулювати взаємовідносини з кожним із них;

4) об'єктом педагогічної діяльності є дитина. У процесі онтогенезу розвиваються не тільки психофізіологічні характеристики організму, але у ще більшій мірі змінюється духовний світ. Завдання учителя полягає у тому, щоб вчасно їх зауважувати та спрямовувати у правильному напрямку, підібрати найбільш ефективні моделі навчально-виховних впливів;

5) на учителя покладається відповідальність за формування майбутньої особистості, виховання справжньої людини.

Таким чином школа повинна не тільки подавати знання, розвивати уміння і навички, але й – виховувати людину. Для підвищення ефективності навчально-виховного процесу у сучасній школі доцільно використовувати сучасні інформаційні технології навчання (також вживають синонімічні терміни: «Нові (новітні) інформаційні технології навчання (НІТН)», «комп'ютерні технології навчання», «інформаційно-комунікаційні технології навчання (ІКТН)» тощо). У педагогічній науці СІТН означають як методологію і технологію навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, й у першу чергу ЕОМ. Їх складовими є методи (традиційні і нетрадиційні) та засоби (апаратні, програмно-методичні та навчально-методичні) [1, с. 168]. Це ефективний педагогічний засіб, оскільки має за мету підготовку учня до повноцінної життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства і для її досягнення розвиває творчий потенціал школяра, його здібності до комунікаційної діяльності, формує уміння експериментально-дослідницької роботи та культуру навчальної

діяльності [1, с. 169]. Ця специфіка СІТН дозволяє використовувати їх для сучасної реалізації педагогічних ідей В. Сухомлинського. Ще однією характерною рисою СІТН є те, що вони надають практично необмежені можливості для самостійної та спільної творчої діяльності вчителя та учнів. Таким чином, учитель та учні перетворюються у рівноправних учасників навчально-виховного процесу: з авторитарного носія знань педагог стає учасником продуктивної діяльності своїх вихованців та за допомогою комп'ютера створює сприятливе середовище для формування їхнього інтелекту, стимулює прагнення до всебічного самовдосконалення.

Однією із складових СІТН є мультимедійні технології. Термін мультимедіа (англ. *malti* – багато + *media* – середовище) – «поєднання спеціальних апаратних засобів і програмного забезпечення, що дозволяє на якісно новому рівні сприймати, переробляти і надавати різноманітну інформацію: текстову, графічну, звукову, анімаційну, телевізійну тощо» [1, с. 170]. Мультимедіа – це сучасна інформаційна технологія. За допомогою комп'ютерних технічних та програмних засобів вона дає змогу об'єднувати статичні графічні об'єкти, анімацію і відеозображення, звук та інші спеціальні ефекти і дозволяє подати створений продукт у найбільш зручній для сприйняття формі. Сьогодні до категорії мультимедіа належить значна частина розважальних, освітніх (дидактичних) та інформаційно-довідкових програмних продуктів.

Під час використання на уроці мультимедійних технологій навчання його структура не змінюється. У ньому, як і раніше, зберігаються всі основні етапи, можлива зміна тільки їх часових характеристик. Необхідно також відзначити, що зростає важливість мотивації: у даному випадку вона несе також і пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішності засвоєння інформації, тому що без інтересу до здобуття знань, без уяви і емоцій немислима творча діяльність учня [3], оскільки в процесі навчання, як зазначав В. Сухомлинський, «...вчитель постійно спонукає вихованця до виходу за межі програми, відкриваючи перед ним неозорий океан знань, піднімаючи його до вершини розуміння і відчування величі й краси думки, пізнання» [4, с. 101].

Слід зазначити що, методика використання мультимедійних технологій у процесі вивчення матеріалу сприяє наступному: посиленню мотивації учнів до навчання взагалі; вдосконаленню системи управління навчально-виховним процесом на різних етапах уроку; зростанню якості навчання і виховання; підвищенню загальної інформаційної культури учнів та формуванню їх інформаційної компетентності. Вище перераховані можливості мультимедіа перегукуються з тим, що В. Сухомлинський ототожнював навчання із розвитком мислення. Ці два процеси традиційно були нерозривними та значною мірою залежали від багатьох факторів, серед них можна виділити: організацію навчального процесу, вікові та психологічні особливості дитини тощо. Крім того педагог вважав, що найкраще засвоюються ті знання, які учень здобув самостійно у процесі експериментальної і дослідницької діяльності [5, с. 491–493]. Так, наводячи спогади учнів батька, О. Сухомлинська зазначає, що на уроках основою була не передача знань, а створення атмосфери творчого пошуку, формування розуміння оточуючого світу, закладення основ майбутніх поглядів та вчинків [6, с. 21]. Уроки з мультимедійним супроводом будуються із урахуванням перерахованих аспектів і допомагають ефективно вирішувати наступні дидактичні завдання: сформувати мотивацію до навчання; стимулювати пошукову і дослідницьку діяльність; засвоїти базові знання із предмета; розвинути навички самоконтролю; удосконалити логічне та образне мислення молодших школярів.

Проте, як зазначає О. Сухомлинська, новаторством педагога стало поєднання розумового виховання із обов'язковим розвитком емоційно-чуттєвої сфери учня [6, с. 38]. Він стверджував, що почуття – це «малесенький магніт, закладений у дитячій істоті, який притягує її до інших людей, робить її чутливішою, сприйнятливою до слів, повчань, ідей, настанов» [5, с. 451]. Таким чином, характерним для педагогіки Сухомлинського, яку він апробував у Павлівській школі було те, що тогочасні суспільно значущі ідеали у її діяльності були представлені як особистісні, вони базувались на внутрішньому світі дитини, переживаннях, світогляді, обґрунтовувались прагненнями, сприяли самоідентифікації, самоствердженню та ефективній соціалізації. «Суспільна

сутність людини виявляється в її відносинах, стосунках, взаєминах з іншими людьми. Пізнаючи світ і себе як частину світу, вступаючи в стосунки з людьми, які задовольняють її матеріальні й духовні потреби, дитина включається в суспільство, стає його членом. Це – процес прилучення особистості до суспільства, який вчені називають соціалізацією» [5, с. 448]. Однією із ефективних форм виховної роботи В. О. Сухомлинський вважав етичну бесіду. За основу він брав оповідання із власного авторського збірника «Хрестоматія з етики для читання учням Павлиської середньої школи». У початкових класах педагог використовував коротенькі казки та оповідання вступного розділу «Хрестоматії», у яких була прихована завуальована мораль доступна для розуміння дітям, які вже досягнули певного рівня емоційної вихованості, та здатна розвивати уміння дітей із низьким рівнем емоційного сприйняття «пізнавати світ не тільки розумом, а й серцем» [5, с. 451]. Такі етичні бесіди педагог радив практикувати і як частини уроків чи виховних занять, так і як самостійні навчально-виховні елементи. Вони переслідували одночасно і виховну, і навчальну мету.

Сьогодні для підвищення ефективності етичних бесід доцільно використовувати мультимедійні технології навчання. Оскільки життєвий досвід учнів початкових класів ще досить незначний тому малюнки, портрети, експозиції, фрагменти історичних фільмів, мультфільми відповідні до теми заняття, які можна демонструвати за допомогою комп'ютерної техніки, створюють особливу атмосферу та настрій, допомагають зробити навчально-виховний процес цікавим і захоплюючим. У цьому випадку мультимедійну технологію можна розглядати одночасно як пояснювально-ілюстративний метод і навчання, і виховання. Його основним призначенням є не тільки організація процесу засвоєння інформації на основі сполучення аудіального навчального матеріалу з його зоровим сприйняттям, але й також виховний вплив на формування емоційно-чуттєвої сфери школяра.

В. Сухомлинський неодноразово зазначав, що дитина із захопленням здобуватиме нові знання тільки тоді, коли навчання і розумова праця викликатиме у неї захоплення і цікавість [5, с. 477–475], а учнів привертає

можливість імпровізації та виявлення своїх творчих здібностей і новизна під час проведення уроків із мультимедійним супроводом. У класі на таких заняттях створюються умови для активного спілкування, у його процесі учні прагнуть висловити думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють цікавість до матеріалу, що вивчається. Дана технологія може використовуватись для анонсування теми уроку, виховного або позакласного заходу, як супровід до пояснення вчителя, як інформаційно-навчальний посібник та для контролю знань тощо.

Наприкінці зупинимось на вимогах до особистості педагога, необхідних для ефективного використання СІТН і мультимедійних технологій навчання. Поділимо якості на особистісні та компетентнісні. Оскільки СІТН сьогодні нечасто використовуються у традиційній моделі навчання, то їх доцільно застосовувати наприклад у рамках індивідуально-орієнтованої моделі. У цьому випадку вчитель повинен володіти необхідними для реалізації принципів педагогіки співпраці професійно-особистісними якостями: демократичністю, відкритістю, альтернативністю, діалогічністю, рефлексивністю [1, с. 177]. Компетентнісні якості включають у себе: свідоме та критичне застосування інформаційних технологій для роботи, навчання, відпочинку та спілкування (використання комп'ютерів для доступу, накопичення, опрацювання, представлення та обміну даними і відомостями та для спілкування із використанням комп'ютерних мереж). Компетентність у галузі СІТН вимагає від педагога свідомого розуміння і знання природи, ролі та можливостей сучасних інформаційних технологій в особистому та соціальному житті, навчанні та роботі; усвідомлення того, як технології інформаційного суспільства можуть підтримувати творчість та інноваційність, бути обізнаними про валідність та відповідність даних і відомостей. Уміння необхідні для використання СІТН передбачають здатність:

- 1) знаходити, збирати та опрацьовувати інформацію та використовувати її найбільш ефективним способом;

- 2) використовувати засоби для розробки, представлення та усвідомлення комплексу інформації і відповідного ставлення до доступних даних та

здатністю використовувати сервіси комп'ютерних мереж для вирішення власних завдань;

3) використовувати СІТН для підтримки критичного мислення, а також – творчості та інновацій. Ця компетентність передбачає здатність входження до соціальних, культурних, професійних спільнот та мереж [2, с. 46–47]. Як бачимо для ефективного використання СІТН педагог, повинен володіти не лише певними особистісними якостями, але й – значними знаннями та вміннями, тобто бути всесторонньо розвиненою особистістю і справжнім професіоналом у своїй галузі.

Висновки. Як бачимо, СІТН дозволяють ефективно реалізовувати педагогічні доробки Василя Сухомлинського в умовах сучасної початкової школи. Зокрема мультимедійні технології дозволяють результативно поєднувати навчання із формуванням чуттєвої сфери школярів, розвивати самостійність та творчий підхід, стимулювати пізнавальний інтерес учнів. Разом з тим, використання комп'ютера для у власній діяльності вимагає від учителів не тільки наявності певних особистісних та професійних якостей, але й постійного самовдосконалення, морально-етичного і професійного росту.

Проведена наукова робота не вичерпує усіх питань. Детальнішого дослідження потребують питання розробки методик використання СІТН під час вивчення навчальних предметів у початковій школі та розробка навчальних програм підготовки компетентних у СІТН вчителів молодших класів.

Резюме. Обґрунтовано необхідність володіння сучасними технологіями навчання і детального ознайомлення із напрацюваннями педагогів минулого, уміння результативно поєднувати найкращі досягнення педагогічної науки із реаліями сьогодення для досягнення учителями високого рівня професійної компетентності. У контексті дослідження конкретизовано поняття «сучасні інформаційні технології навчання (СІТН)»; означено та проаналізовано характеристики мультимедійних технологій, як складової СІТН, особливості їх застосування у навчально-виховному процесі; перераховано вимоги до особистості педагога при їх застосуванні. Також проаналізовано окремі аспекти педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського. Наведено та

обґрунтовано приклади використання мультимедійних технологій для їх реалізації в умовах сучасної школи. Наведено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: сучасні інформаційні технології навчання, СІТН, мультимедіа, Сухомлинський, навчання, виховання.

Резюме. Обосновано необходимость владения современными технологиями обучения и детального ознакомления с наработками педагогов прошлого, умение результативно соединять наилучшие достижения педагогической науки с реалиями настоящего для достижения учителями высокого уровня профессиональной компетентности. В контексте исследования конкретизировано понятие «современные информационные технологии обучения (СИТО)»; отмечено и проанализировано характеристики мультимедийных технологий, как составной СИТО, особенности их применения в учебно-воспитательном процессе; перечислено требования к личности педагога в процессе их применении. Также проанализированы отдельные аспекты педагогического наследства Василия Александровича Сухомлинского. Приведено и обосновано примеры использования мультимедийных технологий для их реализации в условиях современной школы. Приведено перспективы последующих исследований.

Ключевые слова: современные информационные технологии обучения, СИТО, мультимедиа, Сухомлинский, обучение, воспитание.

Summary. The necessity of possession modern technologies of study and detailed acquaintance with works of teachers of the past, ability effectively to connect the best achievements of pedagogical science with realities of present for an achievement by the teachers of high level of professional competence was grounded.

The concept «Modern information technologies of educating (MITS)» is specified in the context of research; descriptions of multimedia technologies as component MITS, features of their application in a study and educated process, are marked and analysed; demands to personality of teacher in the process of they application are counted. The separate aspects of pedagogical inheritance of Vasil Aleksandrovich Sukhomlinsky are analysed also. The examples of the use of the

multimedia technologies are made and reasonable for their realization in the conditions of modern school. The perspectives of next researches are brought.

Key words: modern information technologies of teaching, MITS, multimedia, Sukhomlinsky, teaching, education.

Література

1. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; За ред. О. М. Пехоти. – К. : Видавництво А.С.К., 2003. – 225 с. – Бібліогр. в кінці розд.
2. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України : метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.] ; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна, О. В. Овчарук. – К. : Атіка, 2010. – 88 с.
3. Павленко Л. В. Застосування мультимедійних засобів навчання з метою стимулювання креативності учнів початкових класів : Електронний ресурс / Людмила Володимирівна Павленко. – режим доступу до журн. : http://www.yrok.net.ua/load/dovidnik_vchitelja/ikt_metodika/zastosuvannja_multimedijnikh_zasobiv_navchannja_z_metoju_stimuljuvannja_kreativnosti_uchniv_pochatkovikh_klasiv/149-1-0-2051 – (назва з екрану).
4. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості : [Текст] / Василь Олександрович Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т. 1. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 55–206.
5. Сухомлинський В. О. Формування виховного впливу колективу на особистість : [Текст] / Василь Олександрович Сухомлинський // Вибрані твори в 5 томах. – Т. 1. – К. : Радянська школа, 1976. – С. 448–637.
6. Сухомлинська О. В. Школа Сухомлинського у Павлиші – погляд крізь призму часу : наук.-поп. вид. / Ольга Василівна Сухомлинська. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 124 с.